

## عظمت شخصیت امیرالمؤمنین علیه السلام و بازتاب شهادت حضرت

حجت الاسلام والمسلمین علی اکبر صمدی یزدی \*

### اشاره

در طول تاریخ اسلامی، درباره شخصیت بی نظیر حضرت علی ابن ابیطالب علیه السلام سخن ها و تحلیل های فراوانی صورت گرفته است. دانشمندان زیادی از مذاهب و ادیان گوناگون به تمجید و ستایش صفات برجسته حضرت پرداخته اند.

این نوشتار ابتدا شخصیت بی نظیر حضرت را از منظر دانشمندان و کتب اهل سنت معرفی کرده و سپس به بازتاب شهادت آن حضرت در عالم ملک و ملکوت می پردازد.

### شخصیت بی همتای علی علیه السلام

شخصیت امیرالمؤمنین علی علیه السلام چنان عظمتی را داراست که افزون بر ده ها آیه و صدها روایت که در وصف و شأن آن حضرت بیان شده اند، موافق و مخالف در باب فضایل ایشان قلم زده اند و به توصیف او زبان به اعتراف گشوده اند. در این نوشتار به بیان فضایل امیرالمؤمنین علیه السلام از زبان برخی از مخالفان ایشان می پردازیم.

۱. احمد حنبل - امام حنبله اهل سنت - درباره فضایل امیرالمؤمنین علیه السلام می گوید: «ما جاء لأحد من اصحاب رسول الله صلى الله عليه وآله من الفضائل ما جاء لعلي بن أبي طالب: <sup>۱</sup> هیچ کدام از صحابه پیامبر صلى الله عليه وآله، فضایل علی بن ابی طالب علیه السلام را نداشتند».

وی همچنین از رسول خدا صلى الله عليه وآله نقل می کند که فرمودند: «مَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى نُوْحٍ فِي عِزِّهِ وَ إِلَى آدَمَ فِي عِلْمِهِ وَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ فِي جَلَمِهِ وَ إِلَى مُوسَى فِي فَطْنَتِهِ وَ إِلَى عِيسَى فِي زُهْدِهِ فَلْيَنْظُرْ

\* مبلغ نخبه دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.

۱. محمد بن عبدالله حاکم نیشابوری، المستدرک علی الصحیحین، ج ۳، ص ۱۰۷.

إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ: <sup>۱</sup> هر کسی می خواهد علم آدم را، عزم و اراده نوح را، حلم و بردباری ابراهیم را، فتانت و زیرکی موسی را و زهد عیسی علیه السلام را ببیند، به علی بن ابی طالب علیه السلام بنگرد؛ یعنی علی علیه السلام جامع صفات پیامبران اولوالعزم است.

احمد حنبل همچنین از پیامبر روایت می کند که حضرت خطاب به امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود:  
وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْلَا أَنْ تَقُولَ طَوَائِفٌ مِنْ أُمَّتِي فِيكَ مَا قَالَتْ النَّصَارَى فِي ابْنِ مَرْيَمَ لَقُلْتُ الْيَوْمَ فِيكَ مَقَالًا لَا تَمْرِي بِمَالٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا أَخَذُوا الثَّرَابَ مِنْ تَحْتِ قَدَمَيْكَ لِلْبِرْكَه: <sup>۲</sup>

قسم به آن کسی که جان من در دست اوست، اگر گروهی از امت من در مورد تو دچار غلو نمی شدند و در مورد تو سخنی که نصاری در مورد پسر مریم گفتند نمی گفتند، امروز در وصف تو سخنی می گفتم که از کنار هیچ جمعیتی نگذری مگر اینکه خاک زیر پای تو را برای تبرک ببرند.

از این حدیث به دست می آید با آن همه روایتی که از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم درباره امیرالمؤمنین علیه السلام وجود دارد، باز پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم نتوانسته است همه فضایل علی علیه السلام را بیان کند؛ زیرا خوف داشت که مردم در مورد علی علیه السلام دچار غلو شوند.

۲. محمد بن ادریس شافعی - امام شافعیان اهل سنت - درباره امیرالمؤمنین علیه السلام گفته است:  
عَلِيُّ حُبُّهُ، جُتُّهُ قَسِيمُ التَّارِ وَالْجَنَّةِ  
وَصِيُّ الْمُصْطَفَى حَقًّا إِمَامُ الْإِنْسِ وَالْجَنَّةِ <sup>۳</sup>

دوستی علی علیه السلام سپر است؛ او قسمت کننده بهشت و جهنم است؛ وصی به حق مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم و امام انس و جن است.

۳. در بسیاری از منابع شیعه و اهل سنت آمده است که پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:  
كُنْتُ أَنَا وَ عَلِيٌّ نُورًا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ اللَّهُ آدَمَ بِأَرْبَعَةِ عَشَرَ أَلْفَ عَامٍ، فَلَمَّا خَلَقَ

۱. عبد الحمید بن هبة الله ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۹، ص ۱۶۸؛ سید سلیمان بن ابراهیم قندوزی، ینابیع الموده، ج ۱، ص ۳۶۳.

۲. سید سلیمان بن ابراهیم قندوزی، ینابیع الموده، ج ۲، ص ۴۸۷؛ عبد الحمید بن هبة الله ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۹، ص ۱۶۸؛ طبرانی، معجم الکبیر، ج ۱، ص ۳۲۰.

۳. محمد بن علی ابن شهر آشوب، مناقب آل ابی طالب علیه السلام، ج ۲، ص ۵۹.

اللَّهُ آدَمَ قَسَمَ ذَلِكَ الثَّوَرُ جُزْءَيْنِ رَكِبَا فِي آدَمَ فَجُزْءُ أَنَا وَ جُزْءُ عَلَى بَنُ أَبِي طَالِبٍ: ۱  
چهارده هزار سال قبل از آنکه خداوند آدم را خلق کند، من و علی علیه السلام یک نور بودیم  
نزد خداوند. هنگامی که خدا آدم را آفرید، این نور را به دو قسم تقسیم کرد؛ نیمی را من  
و نیمی را علی علیه السلام قرار داد.

از این روایت و روایات مشابه دیگر استفاده می شود که وجود امیرالمؤمنین علیه السلام همان وجود  
پیامبر صلی الله علیه و آله است؛ از یک طینت و از یک شجره: «انا و علی من شجرة واحدة».

۴. در منابع شیعه و اهل سنت آمده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله در خطبه‌ای در جمعه آخر ماه  
شعبان که مردم را برای ماه مبارک رمضان آماده می کردند و خبر شهادت علی علیه السلام را دادند،  
فرمودند:

يَا عَلِيُّ مَنْ قَتَلَكَ فَقَدْ قَتَلَنِي وَمَنْ أَبْغَضَكَ فَقَدْ أَبْغَضَنِي وَمَنْ سَبَّكَ فَقَدْ سَبَبَنِي لِأَنَّكَ  
مِنِّي كَنَفْسِي وَرُوحُكَ مِنْ رُوحِي وَ طِينَتُكَ مِنْ طِينَتِي إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى خَلَقَنِي وَ  
إِيَّاكَ وَ اصْطَفَانِي وَ إِيَّاكَ وَ اخْتَارَنِي لِلنَّبُوَّةِ وَ اخْتَارَكَ لِلْإِمَامَةِ فَمَنْ أَنْكَرَ إِمَامَتَكَ فَقَدْ أَنْكَرَ  
نُبُوَّتِي: ۲

ای علی، هر کسی تو را بکشد، مرا کشته است؛ هر کسی با تو دشمنی کند، با من  
دشمنی نموده است؛ هر کسی به تو دشنام دهد، مرا دشنام داده است؛ تو مثل جان من  
هستی؛ روح تو از روح من و طینت تو از طینت من است؛ زیرا خداوند من و تو را خلق  
کرد، مرا برای نبوت و تو را برای امامت آفرید و کسی که امامت تو را انکار کند، نبوت  
مرا انکار کرده است.

بنابراین امیرالمؤمنین علیه السلام شخصیتی است که همتایی و ماندنی ندارد؛ نه قبل از او و نه بعد از او  
کسی همتایش نبوده است. ابن سعد در طبقات و علامه مجلسی در بحار الانوار آورده‌اند که  
صبح روز شهادت آن حضرت، امام مجتبی علیه السلام بر فراز منبر قرار گرفت، خطبه‌ای خواند که یک  
فراز از آن چنین است: «لَقَدْ قُبِضَ فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ رَجُلٌ مَا سَبَقَهُ الْأَوَّلُونَ وَ لَا يَدْرِكُهُ الْآخِرُونَ: ۳ در این

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۳۵، ص ۱۴-۲۸-۳۳ و نیز منابع اهل سنت مثل عبدالحمید بن هبة الله  
ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۹، ص ۱۷۱؛ سید سلیمان بن ابراهیم قندوزی، ینابیع الموده، ج ۱، ص ۴۷.  
۲. سید سلیمان بن ابراهیم قندوزی، ینابیع الموده، ج ۱، ص ۱۶۸؛ محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۹۳، ص  
۳۵۸.

۳. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۳۵، ص ۴۲۱؛ محمد بن سعد ابن سعد، الطبقات الکبری، ج ۳، ص ۳۸۳.

شب کسی قبض روح شد که نه اولی‌ها در عمل بر او پیش گرفتند و نه آخری‌ها به منزلت او خواهند رسید».

### بازتاب شهادت علی علیه السلام

طبیعی است شخصیتی با این همه فضایل و مناقب و مقام و منزلت، شهادتش در عالم ملک و ملکوت بازتاب داشته باشد. در ادامه به نمونه‌هایی از این بازتاب‌ها اشاره می‌کنیم.

#### ۱. ندا و فریاد جبرئیل بین آسمان و زمین

صبح روز نوزدهم ماه مبارک وقتی ابن ملجم مرادی (لعنت الله علیه) شمشیر بر سر مبارک حضرت فرود آورد و فرق سر شکافته شد، جبرئیل امین بین آسمان و زمین ندا داد؛ به گونه‌ای که هر کسی بیدار بود، صدای او را شنید:

تَهَدَّمْتُ وَاللَّهِ أَزْكَانُ الْهُدَىٰ وَانْطَمَسَتْ وَاللَّهِ نُجُومُ السَّمَاءِ وَأَعْلَامُ التَّقَىٰ وَانْقَصَمَتْ وَاللَّهِ الْعُرْوَةُ الْوُثْقَىٰ قُتِلَ ابْنُ عَمِّ مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَىٰ قُتِلَ الْوَصِيُّ الْمُجْتَبَىٰ قُتِلَ عَلِيٌّ الْمُرْتَضَىٰ قُتِلَ وَاللَّهِ سَيِّدُ الْأَوْصِيَاءِ قَتَلَهُ أَشَقَى الْأَشْقِيَاءِ<sup>۱</sup>

به خدا پایه‌های هدایت ویران گردید، ستاره‌های آسمان خاموش گشتند و پرچم‌های تقوا از حرکت ایستادند. پسر عم مصطفی کشته شد، علی مرتضی به شهادت رسید. به خدا سوگند، بزرگ اوصیا کشته شد و پست‌ترین اشقیا او را به شهادت رساند.

#### ۲. ناله فرشتگان

هنگام ضربت خوردن امیرالمؤمنین علیه السلام ملائکه آسمان فریاد و ناله سر دادند و دست به دعا برداشتند: «وَصَبَّحَتِ الْمَلَائِكَةُ فِي السَّمَاءِ بِالدُّعَاءِ»<sup>۲</sup>.

#### ۳. وزش تندباد و به هم خوردن درب‌های مسجد

«قَالَ الرَّاَوِيُّ فَاصْطَفَقَتْ أَبْوَابُ الْجَامِعِ... وَهَبَتْ رِيحٌ عَاصِفٌ سَوْدَاءٌ مُظْلِمَةٌ»<sup>۳</sup> راوی می‌گوید لحظه ضربت خوردن امیرالمؤمنین علیه السلام، درب‌های مسجد کوفه به هم خوردند و تندباد سیاه و تاریکی وزیدن کرد».

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۲۸۲؛ حبیب‌الله بن محمد خویی، منهاج البراعة فی شرح نهج البلاغة، ج ۵، ص ۱۵۴.

۲. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۲۸۲.

۳. همان.

#### ۴. خون گریستن جمادات

از روایات متعدد استفاده می شود که پس از شهادت امیرالمؤمنین علیه السلام، جمادات بر این مصیبت بزرگ خون گریستند و هر سنگ و کلوخی از زمین برداشته می شد، خون تازه از زیر آن جاری می گشت. نمونه هایی از روایات در این باره به این ترتیب است:

(الف) ابن قولویه از حضرت امام صادق علیه السلام نقل می کند که فرمود هشام بن عبدالملک، پدرم حضرت باقر علیه السلام را به شام احضار کرد. وقتی ما بر او وارد شدیم، گفت من فقط برای یک پرسش شما را احضار کردم؛ می خواهم چیزی را از شما بپرسم که غیر از من کسی سزاوار نیست این پرسش را مطرح کند و کسی هم غیر از شما از آن آگاهی ندارد. پدرم امام باقر علیه السلام فرمود: سؤال کن اگر بدانم، جواب می گویم؛ اگر ندانم، می گویم نمی دانم و من به راست گویی سزاوارترم. هشام پرسید به من بگو آن شب که علی بن ابی طالب به شهادت رسید، مردم سایر شهرها غیر از کوفه چگونه از شهادت او خبردار شدند؟ علامت آن برای مردم چه بود؟ و اگر علامت خاصی بود، آیا برای کسی دیگر نیز این علامت وجود داشت؟

امام باقر علیه السلام فرمود: «إِنَّهُ لَمَّا كَانَ تِلْكَ اللَّيْلَةُ الَّتِي قُتِلَ فِيهَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام لَمْ يَرْفَعْ عَنْ وَجْهِ الْأَرْضِ حَجَرٌ إِلَّا وَجَدَ تَحْتَهُ دَمَ عَبِيْطٍ حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ: آن شبی که امیرالمؤمنین علیه السلام به شهادت رسید تا صبح در هیچ کجای زمین سنگی برداشته نمی شد مگر اینکه خون تازه از زیر آن جاری می شد». در اینجا رنگ هشام دگرگون و سیاه شد و اراده کرد که پدرم امام باقر علیه السلام را به شهادت برساند. پدرم فرمود: تواز من خواستی و من حقیقت را برای تو گفتم. هشام گفت: تو باید نزد من تعهد کنی که تا من زنده ام، این جریان را برای احدی بازگو نکنی.<sup>۱</sup>

(ب) ابو حمزه از امام صادق علیه السلام نقل می کند که فرمود: «أَنَّهُ لَمَّا قُبِضَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام لَمْ يَرْفَعْ مِنْ وَجْهِ الْأَرْضِ حَجَرٌ إِلَّا وَجَدَ تَحْتَهُ دَمَ عَبِيْطٍ: زمانی که امیرالمؤمنین علیه السلام به شهادت رسید، هیچ سنگی از زمین برداشته نمی شد مگر اینکه خون تازه از زیر آن جاری می گشت».

#### ماجرای خارق العاده در دفن علی علیه السلام

سید بن طاووس (عبدالکریم) و دیگران از ام کلثوم دختر امیرالمؤمنین علیه السلام نقل کرده اند که حضرت قبل از شهادت به امام حسن و امام حسین علیه السلام فرمود: «چون از دنیا رفتم، مرا غسل

۱. جعفر بن محمد ابن قولویه، کامل الزیارات، ص ۷۶.

۲. محمد بن علی ابن شهر آشوب، مناقب آل ابی طالب علیه السلام، ج ۲، ص ۳۴۶.

دهید و با همان بردی که رسول خدا ﷺ و حضرت فاطمه علیها السلام کفن شد، مرا کفن نمایید؛ سپس مرا حنوط کرده و بر تابوت بگذارید و منتظر بمانید تا جلوی آن حرکت کند و شما هم عقب تابوت را حمل کنید؛ فرزندان چنین کردند، هنگامی که تابوت به محل دفن رسید، جلوی آن فرود آمد، عقب تابوت هم به زمین گذاردند و چون امام حسن علیهما السلام کلنگ را بر زمین زد، زمین مقداری شکافته شد، لوحی را مشاهده کردیم که بر آن نوشته شده بود: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هَذَا قَبْرُ أَخِي نُوحٍ النَّبِيِّ لَعَلِّي وَصِي مُحَمَّدٍ قَبْلَ الطُّوفَانِ بِسَبْعِمِائَةِ عَامٍ»<sup>۱</sup> به نام خداوند بخشایشگر مهربان، این قبری است که نوح پیامبر علیهما السلام هفتصد سال قبل از طوفان برای وصی محمد ﷺ آماده کرده است».

حیف مولا مردم عالم تو را نشناختند	دم زدند از تو ولی یکدم تو را نشناختند
رهبر افلاکی و از خاکیان خاکی‌تری	هم ملائک هم بنی‌آدم تو را نشناختند
انبیاء بودند از آدم همه در سایهات	لیک جز پیغمبر خاتم تو را نشناختند
تو حجر تو جان کعبه تو حیات زمزمی	هم حجر هم کعبه هم زمزم تو را نشناختند
چون کتاب آسمانی حرمت شد پایمال	ای یگانه آیت محکم تو را نشناختند
با دو دست بسته می‌بردند سوی مسجدت	گویی آنجا بودم و دیدم تو را نشناختند
در کنار خانه‌ات بر همسرت سیلی زدند	ای فدای غربتت کردم تو را نشناختند <sup>۲</sup>

### کتاب‌نامه

۱. ابن ابی‌الحدید، شرح نهج البلاغه، بیروت: دار احیاء التراث العربی، چاپ دوم، ۱۳۸۷ ش.
۲. ابن شهر آشوب مازندرانی، محمد بن علی، مناقب آل ابی طالب علیهما السلام، بیروت: دار الأضواء، ۱۴۰۵ ق.
۳. ابن طاووس، عبدالکریم بن احمد، فَرْحَةُ الْغُرَى فِي تَعْيِينِ قَبْرِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فِي النَّجَفِ، قم: منشورات الرضی، [بی‌تا].
۴. ابن قولویه، جعفر بن محمد، کامل الزیارات، نجف اشرف: [بی‌نا]، ۱۳۵۶ ق.

۱. عبدالکریم بن احمد ابن طاووس، فرحه الغری، ص ۳۵.

۲. غلامرضا سازگار.

عظمت شخصیت امیرالمؤمنین علیه السلام و بازتاب شهادت حضرت ■ ۳۱۳

۵. حاکم نیشابوری، محمد بن عبدالله، المستدرک علی الصحیحین فی الحدیث، بیروت: دارالکتب العمیه، ۱۴۱۱ ق.
۶. شبلنجی شافعی، مؤمن بن حسن، نور الأبصار فی مناقب آل بیت النبی المختار صلی الله علیه و آله، قم: الشریف الرضی، ۱۳۰۸ ق.
۷. طبری، ابوجعفر محمد بن جریر، تاریخ الأمم والملوک (تاریخ طبری)، ترجمه ابوالقاسم پاینده، تهران: اساطیر، ۱۳۷۵ ش.
۸. قُندوزی، سیدسلیمان بن ابراهیم، ینابیع المودة لذوی القربی، قم: [بی نا]، ۱۳۰۲ ق.
۹. مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، ج ۲، بیروت: دار إحياء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق.
۱۰. هاشمی خویی، میرزا حبیب الله، منهاج البراعة فی شرح نهج البلاغة، مصحح: ابراهیم میانجی، تهران: المكتبة الإسلامية، بی تا.